

Art de la pedra seca en la construcció de murs i barraques

Rellinars

Ubicació

Comarca: Vallès Occidental
Lloc/Adreça: Rellinars
Alçada: 343

Coordenades:

Latitud: 41.63762
Longitud: 1.91105
UTM Est (X): 409305
UTM Nord (Y): 4610116

Classificació

Número de fitxa 08179 - 123
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia Tècnica artesanal
Estil / època: Contemporani Popular Modern
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Observacions protecció: Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO, 28 de novembre de 2018
Accés Obert
Ús actual: Científic
Titularitat Pública
Autoria de la fitxa Jordi Montlló
Data de registre de la fitxa: dl., 27/05/2019 - 02:00

Descripció

Un dels elements més característics del paisatge de Rellinars són les construccions en pedra seca: barraques, marges, tines o dipòsits d'aigua. Recentment la UNESCO ha inscrit els coneixements i les tècniques de l'art de construir murs en pedra seca a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.

L'art de construir murs i barraques en pedra seca comprèn els coneixements i pràctiques sobre la seva realització amb un simple apilament de pedres sense usar altres materials de construcció, llevat de terra també seca en algunes ocasions. La seva estabilitat estructural s'obté gràcies a una selecció i col·locació acurades de les pedres. Amb aquests murs s'han creat diferents tipus d'hàbitat humans, així com d'estructures per a l'agricultura i la ramaderia, que han configurat el paisatge de Rellinars, relacionat amb l'explotació de la vinya entre els segles XVIII i XX. Aquestes construccions constitueixen un testimoni dels mètodes i pràctiques usats per les comunitats amb vistes a organitzar els seus espais de vida i treball traient el màxim partit dels recursos naturals i humans locals. A més, els murs de pedra seca tenen un paper essencial en la prevenció de corriments de terres, inundacions i allaus, en la lluita contra l'erosió i desertificació de terrenys, en la millora de la biodiversitat i en la creació de condicions micro climàtiques propícies per a l'agricultura. Els dipositaris i practicants d'aquest element del patrimoni cultural són les comunitats rurals en les que està profundament arrelat, així com els professionals del sector de la construcció. Les estructures en pedra seca es realitzen sempre en perfecta harmonia amb el medi ambient i les tècniques usades són un exemple de relació equilibrada entre l'ésser humà i la natura. La transmissió d'aquest art de la construcció s'efectua principalment mitjançant la pràctica adaptada a les condicions específiques de cada lloc.

La tècnica tradicional de la pedra en sec a Catalunya s'inclou dins l'Inventari de Patrimoni Etnològic de Catalunya, sota la denominació original de "Treball de la pedra en sec" en data 7 de juliol de 2016, d'acord amb el que estableix l'article 5 de la llei 2/1993, de 5 de març, de foment i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural.

La declaració de la UNESCO es va produir el novembre de 2018 a la República de Maurici, durant la XIII sessió del Comitè Intergovernamental per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial. En el seu informe es destaca que la construcció de pedra seca és una tradició viva, que s'ha desenvolupat cada vegada més per a la gestió sostenible del patrimoni cultural, les terres agrícoles, els habitatges humans i el seu entorn. Entre els seus professionals, el coneixement i les habilitats relacionades es transmeten a través del treball conjunt de mestres i aprenents qualificats, tallers, capacitació vocacional, cursos i molts altres mitjans. La pràctica implica l'estreta cooperació dels membres de la comunitat, reforçant la cohesió social i la col·laboració dins de les famílies i els veïns. Com una característica generalitzada i distintiva del paisatge cultural, l'element proporciona a tots els seus professionals un fort sentit d'identitat.

L'art de la pedra seca combina una tècnica generalitzada amb respecte per les condicions locals i l'ús exclusiu dels materials de construcció locals. Promovent la naturalesa compartida dels coneixements tradicionals, la pràctica es deriva de la necessitat de netejar la terra amb fins de cultiu i utilitzar pedres per construir estructures altament funcionals. Aquests aspectes il·lustren el paper fonamental del patrimoni cultural immaterial a la creació i el manteniment de l'entorn vital.

La protecció estatal i el reconeixement internacional eleven el perfil d'aquesta pràctica i promouen el respecte i la consciència del seu valor.

Observacions:

La declaració de la UNESCO afecta exclusivament a la tècnica i els coneixements no a les construccions i no implica la seva protecció urbanística. Però és un reconeixement a les barraques i construccions en pedra en sec que formen part del paisatge de Rellinars, i cal tenir-ho ben present.

Història

Es tracta d'una tècnica amb uns orígens molt remots però que la seva expansió es vincula amb el creixement de la viticultura durant la segona meitat del segle XIX (SOLER i PERARNAU:1985). Els condicionants que afavoreixen l'aparició de les barraques són: un increment de l'àrea cultivable que provoca la construcció de parets de pedra seca per formar feixes; una atenció més continuada que reclama el conreu de la vinya, creant la necessitat d'aixopluc i magatzem d'eines del pagès que restarà més temps lligat al camp; i, finalment, la presència d'un estrat rocós molt pròxim a la superfície.

La situació geogràfica d'aquestes barraques ve condicionada per la necessitat d'aprofitament de l'espai conreat. Podem trobar, per tant, barraques construïdes entre dues feixes de diferent nivell, sempre i quan siguin del mateix propietari. També podem trobar barraques enmig del camp, però es deu al mateix condicionant, ja que segurament es tracta d'una franja del camp rocosa o de difícil utilització pel conreu. Finalment, també podem trobar les barraques en un racó del camp, on s'amuntegaven les pedres extretes de llaurar, o fora del camp semi excavades en un marge. Segons la tipologia de la seva construcció, poden ser de planta circular o quadrangular, en algun cas també és de planta doble. Poden ser construccions isolades o estar adossades en un marge o altra construcció. La volta de les de planta circular es fa per aproximació de fileres. En canvi, les de planta quadrangular poden tenir la volta per aproximació de fileres o en base a un sistema piramidal. Pel que fa al tema dels constructors, es pot parlar de tres teories: l'existència de quadrilles de "barracaires" itinerants, els "sardans", o el propi pagès. L'existència del sardans s'ha recollit en el treball de Soler i Perarnau (1985) gràcies a un informant que situa aquests personatges a finals del segle XIX. Es tracta d'homes procedents de la Cerdanya, segurament la part alta de la Cerdanya, que oferien els seus serveis per a la construccions de pedra seca, com activitat complementària en èpoques climatològicament adverses en el seu lloc de residència.

Bibliografia

- BARGAS i FÀBREGAS, Jaume de (2006). Barraquers o margeters; dins El Brogit, Periòdic informatiu de Castellbell i El Vilar, 307bis, desembre de 2006, pp.15
- BARGAS i FÀBREGAS, Jaume de (2014). Els oficis de la pedra; dins El Brogit, Periòdic informatiu de Castellbell i El Vilar, 394, novembre de 2014, pp.13
- QUERALT BOLDÚ, Ramon (2008). Les cabanes de volta de les Borges Blanques. Paisatges, fets i gent. Cossetània edicions. Valls.
- RIPOLL, Ramon, coord. (2010). La pedra seca. Evolució, arquitectura i restauració. Col·lecció Arquitectura tradicional, vol. 3. Edicions Brau. Figueres.
- SANTAMARIA, Ramon (2016). Tines i barraques de vinya; dins El Brogit. Periòdic informatiu de Castellbell i El Vilar, 411, maig de 2016, pp.16.
- SOLER i BONET, Josep M. i PERARNAU i LLORENS, Jaume (1985). "Les barraques de vinya al terme municipal d'Artés (Pla de Bages)"; dins Dovella, núm. 17. Manresa, pàgs. 37-43.
- SOLER i BONET, Josep M.(1987). "Barraques i tines, construccions per a la vinya"; dins Dovella, núm. 24. Manresa.
- SOLER i BONET, Josep M.(1988). "La tècnica de la pedra seca. La construcció popular"; dins Dovella, núm. 29. Manresa, pàgs. 47-52.
- SOLER i BONET, Josep Maria (2000). "La construcció en pedra seca, arquitectura, patrimoni i tradició"; dins Dovella, núm. 70. Manresa, pàgs. 9-11.
- <https://ich.unesco.org>

